

Fontys Hogescholen

**International Business and Languages
Locatie Tilburg**

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding International Business and Languages van Fontys Hogescholen. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Fontys Hogescholen is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding tot stand gekomen en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (6 december 2010) en het *NQA Protocol 2011 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 16 en 17 mei 2011. Het visitatiepanel bestond uit:
De heer drs. W.J. Bakker (voorzitter, domeindeskundige)
Mevrouw drs. C. Schep (domeindeskundige)
De heer J.J.J.W.G. Moors MA (domeindeskundige)
Mevrouw P.D. Veraart (studentlid)
Mevrouw M. Snel, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2011*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Aanvullend heeft een panel, bestaande uit vier taaldeskundigen (Duits, Engels, Frans en Spaans), de vier moderne vreemde talen in het IBL-programma beoordeeld op het aanwezige niveau volgens het CEFR¹-raamwerk. Het talenpanel heeft op basis van onder andere opdrachten, studentwerken en toetsen beoordeeld in hoeverre de aanwezige niveaus aansluiten bij de landelijke afspraken, zoals vastgelegd in *IBL bekennt kleur* (2010). Deze audit heeft plaatsgevonden op 1 en 14 juni 2011.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 31 augustus 2011

Panelvoorzitter

De heer drs. W.J. Bakker

Panelsecretaris

Mevrouw M. Snel BHRM & BEd

¹ CEFR: Common European Framework of Reference for Languages

Samenvatting

Het oordeel over de bacheloropleiding International Business and Languages (IBL) van Fontys Tilburg is voldoende. Een onderbouwing van het oordeel is opgenomen in deze samenvatting en in het beoordelingsrapport.

De beoogde eindkwalificaties

Het panel beoordeelt de eindkwalificaties als voldoende.

De opleiding International Business and Languages (IBL) leidt jonge professionals op voor diverse functies van het domein Commerce, waarbij zowel kennis over commerciële vakgebieden (economie, marketing) als het beheersen van drie moderne vreemde talen nodig is. Afgestudeerden verkrijgen de titel Bachelor of Commerce.

De doelstellingen die ten grondslag liggen, zijn tien eindtermen die overeenstemmen met de drie landelijk vastgestelde competenties, zoals beschreven in *IBL bekend kleur, 2010*. Dit profiel is in samenspraak met het landelijke werkveld tot stand gekomen en vastgesteld door de HBO-raad.

In dit profiel is vastgelegd dat de IBL'er zich in drie moderne vreemde talen bekwaamt (waaronder Engels) en ten minste één semester doorbrengt in het buitenland.

Voor de talen zijn landelijk taalkwalificaties geformuleerd die het vereiste minimale niveau weerspiegelen. De opleiding volgt deze uitgangspunten en stelt daarnaast Spaans als verplichte taal.

Onderwijsleeromgeving

Het panel beoordeelt de onderwijsleeromgeving als voldoende.

Binnen semesters verwerft de student de nodige kennis en kunde die afzonderlijk worden getoetst na zeven weken. Vervolgens werken studenten in groepen aan projecten waarin zij de eerder verworven kennis en vaardigheden toepassen.

Het panel constateert dat de beroepscontexten steeds complexer worden, naarmate het programma vordert. De student ontwikkelt zich hierdoor op passende wijze naar *marketeer* of *relatiemanager* voor het internationale bedrijfsleven.

In het derde jaar lopen studenten een semester stage waarin zij de competenties op tactisch niveau toepassen in de authentieke beroepspraktijk. In het laatste semester in het vierde jaar studeert de student af. Daarvoor werkt hij/zij op strategisch niveau zelfstandig aan een opdracht voor een bedrijf/ instelling (als onafhankelijk consultant). Verder zijn in het programma 30 studiepunten gereserveerd voor een minor (jaar 4). Via de minor, als ook via de stage- en afstudeeropdracht, brengt de student een eigen focus aan in zijn/haar profiel.

In het programma is de ontwikkeling van drie moderne vreemde talen opgenomen. Studenten bekwamen zich in Engels en Spaans en kiezen daarnaast uit Duits of Frans. De talen worden apart onderwezen en daarnaast is er binnen de verschillende projectopdrachten aandacht voor. Studenten kunnen op twee taalniveaus instromen. Zo wordt aangesloten op verschillende startniveaus. Studenten met een lager startniveau

krijgen meer taallessen. Om de beoogde taalniveaus voor drie talen te bereiken, wordt voor Duits, Engels en Frans onder andere aangesloten bij extern gevalideerde toetsen.

Studenten worden gedurende hun studie begeleid door de docenten die toezien op de (vak)inhoudelijke ontwikkeling, alsmede op de studievoortgang van de student. In het begin van de opleiding is de studiebegeleiding intensiever. Later in de opleiding is deze meer vraaggestuurd van aard.

Docenten passen jaarlijks de onderwijsinhoud aan op de actualiteiten die spelen. Zo zijn projecten gebaseerd op actuele vraagstellingen uit het veld, de gehanteerde literatuur wordt jaarlijks geactualiseerd en docenten zetten actuele voorbeelden in. Waarborgen voor de gewenste kwaliteit zijn de directe betrokkenheid van docenten en de signalen van verschillende evaluaties naar de studenttevredenheid.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Het panel beoordeelt de toetsing en de resultaten als voldoende.

De opleiding heeft vastgelegd dat de beoogde competenties op meerdere momenten en op verschillende niveaus worden getoetst. Dit gebeurt via tentamens, projecten, performance assessments, stage en het afstuderen. Daarbij sluit de opleiding aan bij de landelijk vastgestelde body of knowledge and skills voor Commerce.

Voor de talen Duits, Engels en Frans maakt de opleiding gebruik van extern gevalideerde toetsen. Assessments, stage en afstuderen worden in de regel door twee docenten beoordeeld. Het afstuderen wordt ook mede beoordeeld door een extern deskundige.

Docenten ontwikkelen hun eigen toetsen. Deze worden door een tweede docent nagekeken, voordat deze door de toetscommissie worden gecontroleerd. Vervolgens wordt de toets uitgevoerd. Docenten kijken hun eigen toetsen na. Uitkomsten worden onder meer in het IBL-docententeam besproken. Zij borgen een adequate wijze van toetsing en beoordeling. Gemaakte toetsen worden met het antwoordmodel gepubliceerd op het intranet. Ook kunnen studenten daar oefentoetsen vinden. Studenten hebben op vaste momenten de gelegenheid om toetsresultaten in te zien en feedback te krijgen op resultaten.

Op grond van de bestudeerde afstudeerwerken en de studentproducten beoordeelt het panel dat de beoogde eindkwalificaties worden bereikt. Studenten voeren voor hun afstuderen veelal een adviesopdracht uit voor het (hoger) management van een bedrijf of instelling. Afstudeerproducten zijn veelal marketingplannen, exportplannen of landenanalyses. De internationale context staat daarbij centraal in de opdracht.

De niveaueisen die gelden voor de moderne vreemde talen, worden volgens de speciaal ingehuurde taaldeskundigen ook bereikt. Het nog hogere niveau, dat de opleiding op onderdelen nastreeft bij de talen Duits en Engels, wordt bij een paar taalvaardigheden ook bereikt. Dit geldt niet voor Spaans. Het panel is van oordeel dat de opleiding meer aandacht moet besteden aan de ontwikkeling van de taal Spaans. De opleiding heeft aangegeven dit te gaan doen.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	11
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	11
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	14
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	24
3	Eindoordeel over de opleiding	35
4	Aanbevelingen	37
5	Bijlagen	39
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	41
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	43
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	45
	Bijlage 4: Bezoekprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling IBL Tilburg	49
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	53
	Bijlage 6: Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie	57

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	International Business and Languages
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34407
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240
5. Variant	Voltijd
6. Locatie	Tilburg

Administratieve gegevens van de instelling

7. Naam instelling	Fontys Hogescholen
8. Status instelling	Bekostigd
9. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Overgangsregeling: instellingstoets in aanvraag

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

1. In-, door- en uitstroomgegevens:

Cohort	Instroom propedeuse	Doorstroom propedeuse - hoofdfase	Uitstroom
2004	20	10	10
2005	24	15	9
2006	32	23	9
2007	21	12	9
2008	32	20	12
2009	33	23	10
2010	41		

2. De gerealiseerde docent-studentratio is 1 op 28,4.

3. Gemiddeld aantal contacturen² per fase van de studie:

Niveau	Contacturen per schoolweek
Propedeuse	20
Hoofdfase	18
Afstudeerfase	16

² De opleiding hanteert als definitie voor 'contactuur': het aantal ingeroosterde les- en begeleidingsuren, waaronder hoor-, werk- en responsiecolleges.

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De opleiding International Business and Languages (IBL) leidt jonge professionals op voor diverse functies van het domein Commerce, waarbij zowel kennis over commerciële vakgebieden (economie, marketing) als het beheersen van drie moderne vreemde talen nodig is. Afgestudeerden verkrijgen de titel Bachelor of Commerce.

De eindkwalificaties

De opleiding IBL hanteert tien eindkwalificaties (eindtermen). Deze zijn gedefinieerd in navolging van de landelijke domein- en opleidingsspecifieke eisen, zoals ontwikkeld voor het domein Commerce (HBO-raad, 2005) en het Landelijke Opleidingenoverleg IBL (LOO IBL, 2003). Eind 2010 is het nieuwe opleidingsprofiel voor IBL vastgelegd (*IBL bekend kleur, 2010*). De gehanteerde eindtermen hoefden daarop niet te worden bijgesteld, aldus de opleiding, behoudens het beoogde taalniveau voor Spaans. Daarbij worden vanaf september 2011 de passieve vaardigheden (lezen en luisteren) op B2-niveau nagestreefd en de actieve vaardigheden (schrijven, spreken en gesprekken voeren) op B1-niveau.

De IBL'er ontwikkelt drie moderne vreemde talen, waaronder in ieder geval Engels. Dit is landelijk vastgelegd (LOO IBL). Daarnaast is Spaans voor de IBL-studenten van Fontys verplicht per 2009 en kiest de student uit Frans of Duits.

Engels en Frans of Duits worden vanaf jaar 1 onderwezen. Het panel verneemt dat ongeveer de helft van de studenten kiest voor Duits en de helft voor Frans. In jaar 2 start iedereen met Spaans. Omdat Spaans vanaf een nulniveau wordt ontwikkeld, is het niet wenselijk om deze taal in het begin naast Frans te voeren. Ook interfereert het aanleren van deze taal met het aanleren van Frans op een nulniveau, aldus het management.

Voor iedere taal zijn 'taalkwalificaties' geformuleerd volgens de richtlijnen van het Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), een internationaal geaccepteerd en toegepast referentiekader. De taalkwalificaties zijn ondergebracht onder de competenties *Business English* (Engels) en *2nd and 3rd Business Language* (Duits, Frans en Spaans). De opleiding hanteert twee instapniveaus voor de talen, verdeeld over twee groepen. Voor beide groepen geldt dat dezelfde eindniveaus worden nagestreefd.

Voor Engels en Duits ligt dat eindniveau voor de passieve taalvaardigheden een niveau hoger dan landelijk afgesproken. De tien eindkwalificaties en de beoogde taalniveaus voor de moderne vreemde talen zijn in bijlage 1 opgenomen.

De eindtermen zijn voor ieder cohort opgenomen in een competentiematrix. Daarin zijn de tien eindtermen (ook competenties genoemd) verdeeld in drie niveaus. Het derde niveau is het eindniveau (*Competentiematrix cohorten 2007-2010*).

De competentiematrices (totaal vier) zijn voor alle studenten en medewerkers te vinden op de *Fontys-portal*. Het panel constateert dat eindtermen/ competenties en leerdoelen veelal in titels (domeinen/ kernbegrippen) zijn gedefinieerd en zijn opgenomen in semesterboeken (*Studiegids*). Het panel herkent dat de landelijke gedefinieerde kennisonderdelen voor IBL in het domein Commerce (Body of Knowledge and Skills, 2005) wordt gevolgd.

De opleiding geeft aan dat de Dublin descriptoren een integraal onderdeel vormen van de eindkwalificaties. Via een aantal uitwerkingen geeft de opleiding aan op welke wijze de opleiding werkt aan de Dublin descriptoren. Het panel herkent dit in de bijgeleverde bijlage.

De opleidingscoördinator IBL neemt deel aan het landelijke opleidingsoverleg en heeft meegewerkt aan het vernieuwde landelijke beroeps- en competentieprofiel *IBL bekent kleur* (2010). Ook participeert zij in het landelijke domeinoverleg Commerce.

De opleiding geeft aan de eindkwalificaties jaarlijks met het beroepenveld te evalueren via de eigen werkveldcommissie en dat het werkveld de geformuleerde competenties onderschrijft. Het panel constateert dat de opleiding daarmee in december 2010 is gestart.

De opleiding maakt ook gebruik van enquête-uitkomsten, zoals van de NSE en de Elsevier om de aansluiting met de eisen van vakgenoten te verifiëren. Recente uitkomsten (2010) laten een positieve score zien.

Positionering en profilering

De IBL-opleiding onderscheidt zich binnen het domein Commerce doordat de IBL-student zich bekwaamt in drie vreemde talen en er een grotere nadruk op intercultureel handelen wordt gelegd. Dit is in landelijke uitgangspunten voor iedere IBL-opleiding vastgelegd. Daarbij is ten minste één semester in het buitenland verplicht. Het internationale karakter is voor de opleiding belangrijk, aldus het management en docenten. Dit ligt ook vast in het profiel. In dat licht legt de opleiding, ten opzichte van andere IBL-programma's, een grotere nadruk op de competenties Internationale Marketing en Internationaal Accountmanagement en de daaraan gekoppelde vakdomeinen Internationale Marketing, Sales en Internationaal Relatiemanagement, aldus de opleiding. Deze focus herkent het panel in het curriculum. Daarnaast geeft de opleiding aan dat de internationale context als criterium geldt voor de stage- en afstudeerplek. Wat betreft het panel kan de opleiding studenten in het curriculum nog meer sturen om zich internationaal nadrukkelijker te profileren.

De Tilburgse IBL-opleiding onderscheidt zich verder van andere IBL-opleidingen, doordat zij de moderne vreemde talen aanbiedt op twee instapniveaus en door een hoger niveau na te streven voor Engels en Duits (voor wat betreft de actieve taalvaardigheden, zie bijlage 1).

Daarop aanvullend is het volgens het panel ook uniek dat het de opleiding Spaans als verplichte taal aanbiedt.

Het panel constateert dat een internationale positionering van de opleiding IBL ontbreekt. Een internationale vergelijking van doelstellingen of programma is aldus de opleiding niet aan de orde, omdat IBL geen internationaal vergelijkbare opleiding kent. Zo is ook binnen het LOO IBL gesteld (*IBL bekennt kleur, 2010*). Er is geen vergelijking van doelstellingen of programma gemaakt met relevante buitenlandse opleidingen. Wel heeft Fontys uitwisselingscontracten met Saarbrücken, Toulouse en Granada waar studenten een minor (semester 7) kunnen volgen. Ook kunnen studenten de minor van Fontys in het buitenland volgen, bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, Rusland of China.

Overwegingen

De opleiding volgt het landelijke IBL-profiel en de daarin vastgelegde uitgangspunten. De tien eindtermen die in dit profiel zijn beschreven, liggen ten grondslag aan het curriculum. De opleiding leidt daarmee *marketeers of relatiemanagers* op voor het internationale bedrijfsleven op hbo-niveau die zich in drie vreemde talen hebben bekwaamd. Op grond hiervan komt het panel tot het oordeel voldoende.

In 2006 betrof 'aansluiten bij het Commerce-domein' een aandachtspunt. Het panel constateert dat het huidige programma is geënt op de tien landelijk beschreven competenties die direct zijn ontleend aan de landelijke competenties voor Commerce. Dit is wat betreft het huidige panel geen aandachtspunt meer.

IBL voldoet ook aan de landelijk gestelde eisen voor de minimaal na te streven taalniveaus. Voor wat betreft het geambieerde niveau voor Spaans heeft de opleiding geconstateerd, dat zij inzet op een te laag niveau. Dit is per september 2011 aangepast voor alle cohorten en in de uitgangspunten opgenomen (zie bijlage 1). Het panel merkt hierbij op dat de opleiding in het curriculum meer aandacht aan Spaans kan geven (zie standaard 2). Het belang daarvan wordt bij deze standaard genoemd, omdat IBL zich van andere Commerce-opleidingen onderscheidt door de ontwikkeling van drie moderne vreemde talen. Het achterblijven van een taal doet af aan het kenmerkende van IBL. Bovendien stelt deze IBL-opleiding Spaans verplicht.

Het panel is verder van mening dat het internationale karakter van IBL meer tot uitdrukking kan komen wat begint met een heldere internationale positionering van het curriculum. Het panel vindt dat de opleiding haar studenten meer kan sturen om zich internationaal te profileren.

Alles overziend, komt het panel tot een positief oordeel. De opleiding volgt de landelijke eisen die aansluiten bij de eisen vanuit het beroepenveld en getuigen van het gewenste bachelorniveau. De opleiding profileert zich via het talenonderwijs en tegelijk ligt hier ook een aandachtspunt voor Spaans (zie hoofdstuk 4 Aanbevelingen onder 'standaard 2'). Ook ziet het panel mogelijkheden voor de opleiding zich internationaal nadrukkelijker te profileren.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 2   Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

2.1 Opbouw en inhoud van het programma

Programmaopbouw

Het programma kent een semesterindeling: per jaar twee semesters van elk 30 EC. Daarbij hanteert de opleiding een major/minor opzet met een major van 210 EC en een minor van 30 EC in semester 7 (jaar 4). Het minorprogramma biedt studenten de gelegenheid om hun competenties te verdiepen of verbreden (zie ook bijlage 2).

In het vijfde semester lopen studenten een half stage en in het laatste achtste semester studeren de studenten af.

In competentiematrices is voor elk cohort beschreven welke eindkwalificaties (per) niveau per opleidingsfase aan bod komen. De drie beoogde niveaus (zie standaard 1) corresponderen met de verschillende fases van de studie (niveau 1 in de propedeuse, niveau 2 in de hoofdfase vanaf semester 3, en niveau 3 in de afstudeerfase vanaf semester 6). Aan alle eindkwalificaties zijn onderwijseenheden, toetsen en studiepunten gekoppeld.

Programma-inhoud

De inhoud van het programma is afgeleid van het IBL-profiel (2010). De kennisontwikkeling bij studenten is gericht op de landelijk vastgestelde kenniselementen voor IBL die zijn opgenomen in de BOKS voor Commerce. Het gaat hierbij om kennis over marketing en sales, alsmede over talen en cultuurverschillen. Het panel merkt daarbij op dat de onderdelen over cultuur, coaching en strategisch management scherper belicht kunnen worden gedurende de opleiding.

Studenten maken gebruik van diverse passende vakliteratuur. Er wordt van Nederlandstalige en Engelstalige literatuur gebruik gemaakt. Het panel vindt de literatuur van een gewenst niveau getuigen. Het panel verneemt dat gebruikte literatuur ieder jaar wordt vastgelegd in de boekenlijst door de vakdocenten.

In de mediatheek is de vakliteratuur aanwezig. Naast vakliteratuur neemt aan de beroepspraktijk ontleend- en webbased, actueel studiemateriaal een steeds grotere plaats in, vooral ook om te kunnen inspelen op actuele ontwikkelingen.

Daarnaast bekwamen studenten zich in het toepassen van verschillende relevante communicatieve-, sales- en marketingvaardigheden. In het curriculum zijn bijvoorbeeld

beroepsvaardigheden ingebouwd, zoals het voeren van een verkoopgesprek (semester 1), projectmanagement (semester 2), rapporteren (semester 3), het schrijven van een marketingplan (semester 3) en presentatietechnieken (semester 4).

De kennis en vaardigheden zijn in competentietermen gekoppeld aan beroepsrollen. Per semester staat een beroepsrol centraal. In semester 1 zijn dat bijvoorbeeld de rollen van marketingassistent en salesassistent en in semester 6 de rollen van international area/export manager en international marketing manager (strategisch). Per semester verwerven studenten de gevraagde kennis en vaardigheden (individueel) die zij vervolgens toepassen in een groepsproject. De projecten zijn gericht op een relevant thema, bijvoorbeeld 'commercieel handelen in de internationale retail' (semester 1), 'internationaal accountmanagement' (semester 4) of 'international marketing and expert' (semester 6). De opleiding heeft de eindcompetenties, onderwerpen (thema's), beroepsrollen en leerdoelen per semester vastgelegd in semesterboeken. De thema's, rollen en competenties zijn in het curriculumoverzicht in bijlage 2 opgenomen.

De opleiding heeft als doelstelling geformuleerd de directe koppeling tussen de beroepspraktijk, competenties, programma en leerdoelen inzichtelijk te maken voor de student. Het panel herkent dat de opleiding de relatie tussen de verschillende componenten meer transparant kan maken, vooral voor de laatste twee studie jaren.

De kwaliteit van het IBL-programma wordt continu geëvalueerd via student- en semesterevaluaties en klankbordgroepvergaderingen (ieder semester). Het panel heeft hier notulen van ingezien en hierover met studenten gesproken. Op grond van uitkomsten vinden aanpassingen plaats. Ook wordt de inhoud van het curriculum besproken met het werkveld. In de bijeenkomst met de werkveldcommissie zijn enkele opmerkingen gemaakt over het curriculum. Zo vraagt deze commissie aandacht voor inkoopmanagement (inclusief de thema's onderhandelingstechnieken en duurzaamheid) in het programma en het versterken van het financieel gehalte in afstudeerwerkstukken (zie ook standaard 3). Het panel heeft vernomen dat inkoopmanagement wordt opgenomen in het curriculum en dat in ontwikkeling is, dat er meer focus komt te liggen op onderhandelingstechnieken en duurzaamheid bij 'inkopen'. De opleiding heeft verder als ontwikkelpunt geformuleerd om meer overleg met de werkveldcommissie te hebben en streeft naar het houden van twee bijeenkomsten per jaar. In november 2011 is de volgende bijeenkomst gepland.

Uit de NSE 2010 blijkt dat studenten de inhoud van het programma ruim voldoende beoordelen (scores liggen tussen 6,8 en 7,5).

Onderzoeksvaardigheden

In het curriculum is aandacht voor het aanbrenge van de relevante onderzoeksvaardigheden, zoals projectmatig werken en het afnemen van interviews. Ook wordt studenten binnen een project 'books inside out of field research' gevraagd op zoek te gaan naar niet in de opleiding aan de orde gestelde modellen/ bronnen. De ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden start in semester 2. Deze vaardigheden worden in de loop van het curriculum verder ontwikkeld om vervolgens tijdens de stage en tijdens het afstuderen te worden toegepast. De opleiding kan bij het aanbrenge van relevante onderzoeksvaardigheden meer complexere vaardigheden van studenten vragen, door bijvoorbeeld

studenten te vragen keuzes voor bronnen en modellen te verantwoorden en/of meerdere bronnen – dan alleen de standaardbronnen – te laten onderzoeken.

De talen

Bij de taalontwikkeling is afgestemd op de ontwikkeling van de beroepsvaardigheden; het gaat steeds om de taalvaardigheid in de relevante (internationale) beroepscontext. Studenten moeten een moderne vreemde taal (Duits, Engels en Frans) toepassen bij het uitvoeren van opdrachten. In het kader van verschillende opdrachten vinden er excursies plaats. Studenten gaan in jaar 1 bijvoorbeeld naar Londen en in jaar 2 naar Saarbrücken en Straatsburg.

De opleiding heeft in haar kritische reflectie aangegeven, dat er aanpassingen in het curriculum hebben plaatsgevonden naar aanleiding van semesterevaluaties en het overleg met klankbordgroepen. Op grond hiervan is de taal Spaans per 2009 in de major teruggebracht en wordt het taalonderwijs (iedere taal) op twee niveaus aangeboden. Dit laatste houdt concreet in dat er per taal een A- en een B-klas is die respectievelijk 3 en 5 uur per week per taal les hebben. Studenten die met een lager niveau instromen, krijgen meer contacturen per week en hebben dus een zwaardere studielast.

Het panel beoordeelt de aandacht voor de talen goed, behoudens voor Spaans. In drie semesters wordt Spaans onderwezen, dat is naar het idee van het panel te weinig om de beoogde taalniveaus B2 en B1 voor de verschillende vaardigheden te bereiken. Een speciaal talenpanel heeft het eindniveau van de vier moderne talen nader beoordeeld. De uitkomsten daarvan zijn bij standaard 3 beschreven.

Wat betreft de nodige aandacht voor Spaans, heeft het panel van het opleidingmanagement vernomen dat zij deze constatering deelt en verbetermaatregelen zal nemen. Zo geeft zij aan dat besloten is het aantal uren Spaans en de toetsing van Spaans in semester 6 te verzwaren en dat er gewerkt zal gaan worden met oefentoetsen Dille. De opleiding geeft aan dat zij in overweging neemt om met ingang van cohort 2012 Spaans in semester 2 te starten.

Internationale oriëntatie

Om de karakteristieke invulling van de IBL opleiding recht te doen, zijn de internationale componenten in het programma vastgelegd en uitgewerkt. Zo brengen studenten ten minste één semester door in het buitenland, dat kan de stage en/of een semester studie in het buitenland zijn. Het panel verneemt dat het merendeel van de studenten zijn stage in het buitenland doorbrengt (circa 80 procent). Ongeveer de helft van de studenten volgt daarnaast ook een minor in het buitenland en ongeveer 20 procent studeert af in het buitenland.

Verder biedt de opleiding praktijkprojecten aan die een internationale context vertegenwoordigen. Met uitzondering van semester 1 vinden in alle semesters praktijkprojecten plaats in opdracht van buitenlandse of internationale opdrachtgevers. Het betreft hier zowel opdrachtgevers die aan het begin van hun internationaliseringstraject staan, als grote multinationals die hun activiteiten willen verbreden. Ook worden in semester 3 opdrachten verstrekt door Franse en Duitse ondernemingen die de Nederlandse markt

willen betreden en worden de inhoudelijke vakken/projecten in semester 6 in het Engels verzorgd.

Stages en afstudeerstages moeten verricht worden voor een buitenlandse of internationale onderneming, waarbij de opdracht een internationaal karakter moet hebben. Deze eis is vastgelegd in de stagegids en afstudeergids (*stage- en afstudeergids IBL*), zo verneemt het panel. De eisen die gelden voor de stage en de beoordelingscriteria kunnen wat betreft het panel concreter worden verwoord en vastgelegd. Van studenten en docenten heeft het panel begrepen dat in overleg wordt gekeken of een bedrijf/ stageopdracht geschikt is en of deze een internationale context omvat(ten).

De opleiding streeft een verdere intensivering en uitbreiding van de internationale contacten met partnerinstituten na. Enerzijds via het Fontys netwerk, anderzijds via eigen kanalen. Het ontbreekt de opleiding echter aan een heldere visie, vastgelegd in een internationaliserings(beleids)plan.

Het panel is van oordeel dat de opleiding in de laatste twee studiejaren nadrukkelijker kan sturen op internationale component bij studenten. In de semesters 5, 7 en 8 laat het curriculum wat betreft het panel nog veel keuzevrijheid bij studenten waardoor de internationale component onderbelicht blijft.

2.2 Vormgeving van het programma

De kern van de onderwijsvisie is als volgt verwoord: 'van praktijk naar theorie'. In elk semester (1-4 en 6) staat een praktijksituatie centraal en werken studenten aan een project dat is gerelateerd aan een thema (beroepsprofiel IBL). Daarnaast nemen de stage en het afstuderen een belangrijke plaats in bij de gewenste competentieontwikkeling van de student. Hierin staat de beroepspraktijk centraal.

Binnen de aan de praktijk gerelateerde problemen passen studenten de beoogde kennis en vaardigheden toe waardoor zij de competenties ontwikkelen.

Het panel herkent dat projectonderwijs en samenwerkend leren nadrukkelijk centraal staan in het programma. Daarbij merkt het panel op dat een stage (gericht op Spaans) soms wordt gecombineerd met een korte taalstudie van circa acht weken. In dergelijke gevallen, zo merkt het panel op, is de periode van 'competentieontwikkeling in de praktijk' ingekort.

De opleiding geeft hierbij aan dat wanneer de voorgenomen aanpassingen voor het verzwaren van Spaans in het curriculum zijn gerealiseerd de 'verkorte stages voor Spaans' achterwege zullen blijven.

In de semesterboeken zijn de gehanteerde werkvormen opgenomen. Deze zijn voor studenten beschikbaar op de portal. De voornaamste werkvormen die de opleiding inzet zijn:

- werkcolleges, responsiecolleges en werkbijeenkomsten van de projectgroep;
- inhoudelijke begeleiding op aanvraag (experturen);
- rollenspelen;
- een businessgame;
- werken met MyPROFile;
- oefeningen/ lessen in het talenpracticum;
- stage en afstuderen.

Binnen de gehanteerde werkvormen neemt het gebruik van ICT meer toe. Zo wordt er naast de standaardtoepassingen in het onderwijs (Officetoepassingen, statistiek, internet en intranet) door studenten ook gebruik gemaakt van de virtuele werkruimte op de portal en door docenten van multimedia in de lessen. De opleiding wil het ICT-gebruik nog verder uit bouwen. Evenals het toepassen van meer activerende werkvormen.

Begeleiding

De opleiding kent verschillende begeleidingsvormen. Iedere (vak)docent heeft als taak studenten te begeleiden bij hun (studie)loopbaanontwikkeling. Er is een studieloopbaanbegeleidingsprogramma bestaande uit klassikale en individuele begeleidingsactiviteiten gedurende de hele opleiding. Dit programma ondersteunt de ontwikkeling van zelfstandig studeren en studievvaardigheden bij studenten. De studieloopbaanbegeleider verzorgt deze begeleiding.

Naar aanleiding van studentevaluaties is dit begeleidingsprogramma volledig herzien. Het herziene programma draait per 2009/2010. Daarin staat de behoefte van de student nadrukkelijker centraal. Omdat deze behoeften aan begeleiding divers zijn, worden in de propedeuse naast plenaire bijeenkomsten ook individuele gesprekken gevoerd. In de jaren 3 en 4 ligt het initiatief tot begeleiding vooral bij de student.

In principe fungeren docenten en de studieloopbaanbegeleider als eerste aanspreekpunt voor de studenten. Bij de SLB-functie hoort ook het tijdig signaleren van studiebelemmerende factoren en eventueel het doorverwijzen naar andere specialistische begeleidingsvormen die de Fontys Economische Hogeschool Tilburg (FEHT) of de Fontys Hogeschool (centraal) bieden, zoals het decanaat en de studentpsycholoog van Fontys of de vertrouwenspersoon van de FEHT.

Naast het SLB-programma worden studenten tijdens de projecten inhoudelijk begeleid door projectcoaches (docenten).

Tijdens de stage en het afstuderen worden studenten begeleid vanuit school en door een bedrijfsbegeleider vanuit het bedrijf/ de instelling waar zij stage lopen/ afstuderen (zie ook standaard 3).

Studenten die naar het buitenland gaan, krijgen eerst een intakegesprek, om na te gaan of de opdracht duidelijk is. Tevens worden er dan werkafspraken gemaakt. Begeleiding vindt vervolgens plaats middels e-mail, telefoon en skype.

Vanuit de SLB wordt ook begeleiding geboden aan langstudeerders (studenten die langer dan vijf jaar studeren). De langstudeerders worden 'op maat' begeleid door de opleidingscoördinator. De opleiding telt op het moment van de visitatie zes 'langstudeerders'.

In het licht van de functie van de propedeuse, die onder meer selecterend en verwijzend is, stelt de opleiding IBL als eis dat studenten hun propedeuse in het eerste jaar van inschrijving halen. Aan het einde van het eerste studiejaar behalen studenten dus 60 EC en stromen door naar jaar 2 of ze behalen minder dan 60 EC en dienen een andere opleiding te kiezen. Om deze norm voor een bindend studieadvies te faciliteren, heeft de opleiding een aantal organisatorische maatregelen genomen. Via de studieloopbaanbegeleiding vinden in de

propedeuse drie studievoortgangsgesprekken met studenten plaats. Elk semester worden de door de student behaalde resultaten in het team besproken. In de propedeuse ontvangt de student vier keer een overzicht van behaalde resultaten: een Studie Voortgangs Indicator. Dit is een formeel studieadvies. Vervolgens kan aan het einde van de propedeuse een negatief bindend studie advies worden verstrekt. Het panel vindt de begeleiding en informatievoorziening richting studenten goed afgestemd op de gehanteerde BSA-norm van 60 EC.

Studenten die tot de conclusie komen dat zij de verkeerde studiekeuze hebben gemaakt, kunnen na het eerste semester doorstromen naar de opleiding International Marketing and Management (IMM van de FEHT). Zij lopen dan geen studievertraging op. Dit kan alleen onder de voorwaarde dat aan de gestelde instroomeisen voor IMM wordt voldaan.

Studeerbaarheid

De opleiding streeft naar een studielast van 40 uur per week. Voor een goede spreiding is de geraamde studielast evenwichtig gespreid over de studie jaren.

Om de gewenste studievoortgang te stimuleren, is een aantal studiedrempels in het programma opgenomen. Naast het bindend studieadvies in de propedeuse geldt als drempel, dat studenten met een te grote studieachterstand niet op stage mogen in jaar 3. Het panel beoordeelt het als positief dat een student competent genoeg moet zijn om op stage te mogen gaan. Verder mogen studenten pas starten met het afstudeersemester als zij de stage hebben afgerond en hoogstens drie toetsen uit de hoofdfase nog niet hebben afgerond. Bij de afstudeerzitting mogen studenten één onderwijseenheid open hebben staan.

Verwachtingen ten aanzien van het onderwijs zijn voor studenten vastgelegd in de semesterboeken en de Onderwijs- en Examenregeling van de FEHT. Daarbij start ieder semester met een zogeheten *semester kick off* waarin verwachtingen worden toegelicht. Gedurende de uitvoering van het onderwijs fungeert de studieloopbaanbegeleiding als eerste aanspreekpunt.

De hogeschool beschikt over een studievoortgangstelsel dat is gekoppeld aan Progress. Elke wijziging in studieresultaten wordt vanuit het geautomatiseerde studievoortgangstelsel direct via e-mail aan de studenten medegedeeld. Iedere maand ontvangt de student een volledig overzicht van zijn studieresultaten. Op deze wijze is de student voortdurend op de hoogte van de actuele stand van zaken over zijn studievoortgang.

Verder worden roosters en roosterwijzigingen via sms gecommuniceerd en op monitoren in het gebouw gepubliceerd. Wanneer studenten een afspraak met een docent willen maken kunnen zij dat doen via de studentenbalie, per telefoon, e-mail of mondeling. Binnen FEHT geldt de afspraak dat e-mails binnen 48 uur (twee werkdagen) worden beantwoord.

Instroom en leerroutes

Het programma voor IBL is geënt op de instroom vanuit het voortgezet onderwijs (havo en vwo) en het mbo (niveau 4). Havisten en vwo'ers met het profiel c&m of e&m zijn zonder meer toelaatbaar. Scholieren met een ander profiel moeten ook economie of m&o (management & organisatie) hebben gehad (OER FEHT).

IBL biedt vwo'ers er de mogelijkheid tot het volgen van een verkort traject van 3 jaar. Deze studenten volgen een gecomprimeerd programma en krijgen een aantal vrijstellingen, dat is vastgelegd. Zij stromen in het tweede studiejaar in op grond van het feit dat zij met het vereiste profiel een hoger taalniveau hebben en meer economie hebben gehad. Naast het voldoen aan specifieke instroomeisen, wordt via een individuele intake gekeken of de student voor het verkorte traject in aanmerking komt (*VWO traject IBL*).

Om de aansluiting met het hoger onderwijs te bevorderen, zorgt de opleiding voor passende informatie voor potentiële studenten. Studenten worden bijvoorbeeld allemaal uitgenodigd voor een intakegesprek. Wanneer studenten daar behoefte aan hebben, vinden deze plaats. Dit is aan de student.

In het eerste semester krijgen studenten voor de tentamens en toetsen een tweede herkansingsmogelijkheid (totaal drie kansen). Deze derde kans wordt gegeven om studenten die moeite hebben met de overstap naar het hbo een extra gelegenheid te geven hieraan te wennen.

Een student kan vrijstelling op basis van Elders Verworven Competenties (EVC) aanvragen. EVC worden individueel getoetst door de EVC-commissie van de FEHT en voorzien van een oordeel (wel of niet erkend). De Examencommissie van de FEHT kent deze vervolgens toe (of niet).

2.3 Kwaliteit van het personeel

De opleiding volgt het personeelsbeleid van de FEHT. Docenten van de opleiding IBL maken deel uit van het resultaatverantwoordelijke team IBL/IMM, dat wordt aangestuurd door een teamleider. Het docententeam (totaal elf personen, mei 2011) bestaat uit talendocenten en uit docenten uit het commercieel economisch domein. Zij vervullen allemaal ongeveer 80 procent van hun taak binnen genoemde opleidingen IBL en IMM. Voor de overige 20 procent van hun taak worden zij flexibel ingezet en bijvoorbeeld in te huren door andere opleidingsteams. Dit is een FEHT breed gehanteerd principe.

Op grond van cv-beschrijvingen van de IBL-docenten blijkt dat er een duidelijke nadruk ligt op mensen met internationale bedrijfservaring in de beroepen waarvoor IBL opleidt. Voor het vak(gebied) bedrijfseconomie huurt IBL docenten van andere FEHT-teams.

De opleiding streeft ernaar om per taal ten minste één native speaker in dienst te hebben. Dit is voor Engels en Frans het geval. Ook beschikt de opleiding over een native speaker invalkracht voor Duits. Van de elf docenten hebben tien docenten een mastergraad en heeft één persoon een (internationale) bachelorgraad. Het panel is van oordeel dat de docenten beschikken over de nodige kwalificaties om deze opleiding te verzorgen en merkt daarbij op dat er een kwetsbaarheid zit in het gegeven dat er voor sommige vakken maar één vakexpert is, zoals voor Frans en Duits.

De opleiding erkent dat het relatief kleine IBL-team kwetsbaar is (vooral bij de talen Duits en Frans). Voor taalexpertise kan de opleiding terugvallen op het Talencentrum en op docenten van de lerarenopleidingen voor talen, die in een ander gebouw op dezelfde campus zijn gehuisvest, zo geven docenten in het gesprek met het panel aan. Het panel verneemt dat de

inhuur van docenten uit het Fontys Talencentrum het afgelopen jaar niet altijd mogelijk bleek, omdat de gevraagde expertise, namelijk het kunnen integreren van de taal in het economisch werkveld, schaars is. Vlak voor de visitatie heeft de opleiding een vacature ingevuld voor *International Business* en nog één vacature open staan voor *Business English*. Door de uitbreiding van het team ondervangt de opleiding de kwetsbaarheid
Via individuele jaarafspraken wordt aandacht geschonken aan individuele professionalisering. Deze is gericht op de ontwikkeling van het eigen vak en/of op de onderwijskundige, didactische ontwikkeling van de medewerker. Voorbeelden zijn: 'een faire en groene economie/ duurzaamheid'; een online marketing congres; cursus activerende werkvormen.

In evaluaties oordelen studenten positief over de kwaliteit van hun docenten (NSE 2010). In Fontys semesterevaluaties scoren de IBL docenten hoog op expertise, praktijkgerichtheid, betrokkenheid en bereikbaarheid.

2.4 Opleidingsspecifieke voorzieningen

De opleiding bevindt zich in het Struyckengebouw, dat is gelegen op de Fontys campus Stappegoor te Tilburg. In dit gebouw zitten ook de overige opleidingen van de FEHT. Op basis van bestudeerde documenten, gesprekken met studenten en de rondleiding op de locatie, stelt het panel vast dat de huisvesting en de materiële opleidingsspecifieke voorzieningen het onderwijs en didactisch concept ondersteunen.

IBL beschikt over een eigen herkenbare hoek in het gebouw met dito ingerichte lokalen. Er zijn zeven projectwerkruimtes en vier kleinere gespreksruimtes voor projectmatig werken en om het samenwerkend leren te ondersteunen. Daarnaast bestaan de voorzieningen uit leslokalen voor hoor-, werk- en responsiecolleges, is er een talenpracticum en zijn er twee grotere computerlokalen. Door gebruik te maken van een 'gangloos-concept' worden de beschikbare ruimten in het gebouw optimaal benut. Daarnaast kunnen studenten in het hele gebouw gebruik maken van wireless netwerk.

Lessen en andere bijeenkomsten worden met voorrang geroosterd in de 'IBL-vleugel'. Waar nodig worden extra ruimtes gehuurd in het nabijgelegen Mollergebouw; het gaat dan bijvoorbeeld om grote collegezalen die de FEHT zelf niet bezit.

Andere faciliteiten die belangrijk zijn voor het verzorgen van het onderwijs zijn de digitale voorzieningen, zoals de *Fontys-portal* (onder Sharepoint) en het draadloos netwerk. Via de portal beschikken studenten over een mailbox, outlook agenda, roosters en overzichten van studieresultaten. Daarnaast zijn semesterboeken, studiemateriaal, opleidingsnieuws, stagevacatures en formele regelingen (OER) via de portal toegankelijk voor studenten.

In de OER FEHT is opgenomen dat er mogelijkheden zijn voor aanvullende begeleiding en hulp voor studenten die een beperking hebben, van welke aard dan ook. Iedere situatie wordt afzonderlijk bekeken voor een oplossing op maat.

De huisvesting van medewerkers is in lijn met het concept van samenwerken binnen (en tussen) resultaatverantwoordelijke teams. Docentwerkplekken zijn in een gezamenlijke

ruimte beschikbaar en niet toebedeeld aan personen. Cockpits bieden de mogelijkheid voor hoog geconcentreerd werken. Medewerkers kiezen hun eigen wisselende werkplek; in die zin is er sprake van flexibele werkplekken. De ratio docent/werkplekken is 1 op 1.

Voor de studenten staat het Fontys International Office beschikbaar. Dit kantoor is eveneens gevestigd in het Mollergebouw op de campus en heeft als taken: het regelen van visa, studiebeurzen, informatieve bijeenkomsten voor studenten die naar het buitenland gaan. Voor wat betreft de profilering van de IBL als de internationale, talige opleiding op de Fontys campus merkt het panel op dat hiervan in de IBL-vleugel en daaromheen weinig terug te vinden is.

2.5 Samenhangende onderwijsleeromgeving

De opleiding volgt de landelijk vastgestelde uitgangspunten voor IBL. De thema's (beroepsspecifieke contexten) die hierin worden genoemd staan centraal in het onderwijs. Op grond hiervan is onderwijs inhoudelijk uitgewerkt. Dit is terug te vinden in de semesterboeken die het panel heeft bestudeerd en die voor studenten beschikbaar zijn op de portal. Op de portal vinden studenten eveneens de nodige powerpoints en andere relevante informatie/ bronnen.

Ieder semester start met een semester kick off waarin de betreffende docent de verwachting en doelen die centraal staan verder toelicht, zo geven studenten en docenten aan.

Passend bij het onderwijs vervult de docent verschillende rollen. Een docent is vakinhoudelijk expert en begeleidt studenten op vakinhoud. Daarnaast is een docent coach, stagebegeleider en/ of tweede beoordelaar van studenten. Sommige docenten zijn tevens studieloopbaanbegeleider van studenten. Doordat dezelfde docenten verschillende rollen vervullen, en omdat het een relatief kleine opleiding met een klein docententeam is, heeft de opleiding goed zicht op de ontwikkeling van studenten. Verder is de studiebegeleiding afgestemd op de beoogde ontwikkeling van de studenten, namelijk van intensief en meer voorschrijvend in de propedeuse naar vraaggestuurd in de eindfase, en passen de voorzieningen (lokalen, ICT) bij het gehanteerde projectonderwijs dat de gewenste ontwikkeling bij studenten ondersteunt.

Overwegingen

Het panel stelt vast dat het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen het voor instromende studenten mogelijk maken de beoogde eindkwalificaties te realiseren: studenten worden opgeleid tot *marketeers of relatiemanagers* met een internationale oriëntatie en bekwamen zich tevens in drie moderne vreemde talen. Op grond hiervan komt het panel tot het oordeel voldoende.

Het panel plaatst daarbij twee opmerkingen bij de het programma die zij in haar overweging heeft meegewogen.

In het programma is zichtbaar dat studenten werken aan de Commerce-vakken en dat zij zich bekwamen in drie vreemde talen. Voor het realiseren van de derde vreemde taal Spaans heeft de opleiding aangegeven verbeteringen in het programma aan te brengen. Dit acht het panel ook nodig om het vereiste eindniveau te kunnen realiseren.

Vervolgens gaan studenten stage lopen, volgen zij nog een semester onderwijs en een minorprogramma en studeren zij af. Binnen deze onderdelen vindt het panel dat de opleiding meer kan sturen op het internationale karakter van het IBL-profiel. Hoewel de opleiding in de gevoerde gesprekken de nodige internationale oriëntatie (voor studenten) helder verwoord, is het panel van oordeel dat deze bij studenten bescheiden tot uiting komt voor een IBL-opleiding. Daarbij ontbreekt het wat betreft het panel aan een richtinggevend (beleids)plan voor de gewenste internationale focus. Ook merkt het panel op dat de internationale uitstraling van de opleiding over de gehele linie kan worden versterkt. Het panel vindt bijvoorbeeld dat er beperkt student- en docentuitwisselingen plaatsvinden met buitenlandse onderwijsinstellingen, wat naar de mening van het panel bij andere IBL-opleidingen in Nederland meer dan wel intensiever gebeurt. De beoogde internationale allure kan ook in het gebouw meer tot uitdrukking komen.

Ten aanzien van de inhoud oordeelde de visitatiecommissie in 2006 dat er een te grote focus lag op het MKB. Het panel constateert dat in het huidige lesprogramma (in de gebruikte opdrachten) zichtbaar aandacht is voor de internationale beroepscontext.

Verder gaf de visitatiecommissie in 2006 aan dat er geen duidelijke visie op Engelstalig onderwijs geformuleerd was. Het panel constateert dat per 2009 één semester 6 (jaar 3) volledig in het Engels wordt verzorgd. Daarnaast maakt de opleiding in de eerste jaren gebruik van Engelstalige literatuur, zoals bij International Business 1 en 2 in jaar 1.

Ten slotte is het panel, vanuit een onderwijskundig oogpunt, van mening dat de opleiding de inhoudelijke relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en studieonderdelen (en toetsing) meer transparant kan maken en kan versterken. De aanwezige competentiematrix is inhoudelijk niet zover uitgewerkt dat deze relatie helder is of dat daar beoordelings-indicatoren van af zijn te leiden. Daarvoor zal de opleiding de competenties inhoudelijk verder moeten uitwerken in termen van beoogd gedrag: handelingen, kennis en vaardigheden. Beoogde handelingen, kennis en vaardigheden zijn wel opgenomen in de studiegids, maar dit ziet het panel niet als een uitwerking van de gestelde eindtermen. Het panel heeft het beeld dat de docenten een sleutelrol vervullen richting studenten bij het concreet maken van de relatie. Dit gebeurt in de lessen, waaronder ook de semester kick offs.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

3.1 Systeem van toetsing

De uitgangspunten voor toetsing en examinering zijn vastgelegd in de Fontys OER, de OER van de FEHT en in de *Notitie Toetsbeleid 2007-2011*.

Voor de toetsontwikkeling dient de door de opleidingscoördinator opgestelde (competentie-) toetsmatrix. Daarin is vastgelegd welke competenties, in welke fase van de studie, op welk niveau beheerst dienen te worden. Deze matrix is voor studenten te vinden op de portal, waar ook proeftoetsen en uitwerkingen en beoordelingen zijn opgenomen.

Het opstellen van een competentie(toets)matrix is in overeenstemming met het Toetsbeleid 2007-2011 van de FEHT. Daarin is ook opgenomen, dat de gewenste kennis, houding en vaardigheid per competentie is uitgewerkt in prestatie-indicatoren met bijbehorende criteria. Een dergelijke beschrijving (zie ook standaard 2) heeft het panel voor IBL niet aangetroffen, maar wel een dergelijke uitvoering.

Een toets wordt door een verantwoordelijke docent gemaakt en gecontroleerd door een collega. Proeftoetsen (met uitwerking en beoordeling) en beoordelingscriteria zijn vooraf bekend bij studenten en zijn, voor zover mogelijk, op de portal beschikbaar (in semesterboeken).

Toetsinstrumenten en beoordeling

Binnen de semesters 1, 2, 3, 4 en 6 worden kennis en vaardigheden na de eerste en derde onderwijsperiode (halverwege een semester) individueel getoetst via schriftelijke tentamens en producten. Zo worden in semester 2 international business en interculturele communicatie schriftelijk getoetst en in semester 4 het vak sales (conform de BOKS). In de tweede periode van een semester werken studenten in groepen aan een project waarvoor zij beroepsproducten leveren. In semester 2 maken studenten bijvoorbeeld een landenanalyse (verslag) en leveren zij een onderzoeksopzet (verslag) in en in semester 4 staat het opstellen van een salesplan en accountplannen centraal in de projectopdracht. Daarvoor wordt elk jaar met een ander bedrijf gewerkt. Het panel heeft uitwerkingen van een opdracht voor Bavaria gezien. Elk (project)semester wordt besloten met een performance assessment. In de semesters 2, 3, 4 en 6 komen talen en Commerce-vakken bij elkaar. Dit herkent het panel in de studentmaterialen. Ter afsluiting van semester 3 presenteren de studenten een tactisch marketingplan in het Duits of Frans aan de directie van de opdrachtgevers (Duitse/Franse bedrijven). Op grond van de groepsproducten, eventueel aanvullende individuele producten (zoals een folder bij semester 2) en het gesprek (de *performance*) worden de studenten op hun competenties beoordeeld. Hieraan zijn ook de studiepunten gekoppeld. Tijdens het performance assessment wordt tevens de individuele bijdrage nagegaan. Het panel heeft bijvoorbeeld uitwerkingen van het project 'Marktonderzoek (semester 3) gezien, waarin vijf

studenten samenwerken aan een marktonderzoek waarvoor zij in het Frans een samenvatting leverden.

Beoordelingscriteria worden door de vakdocent (eigenaar) in afstemming met een of meerdere collega('s) vastgesteld op basis van beroepsrollen en daaruit afgeleide competenties. Daarbij geeft de opleiding aan dat ieder performance assessment door twee docenten (waaronder de verantwoordelijke docent) wordt uitgevoerd.

De tentamenstof staat vermeld in de semesterboeken (portal en studiegids) en de criteria worden tijdens de lessen door de docenten bekend gemaakt.

Criteria voor stage en afstuderen staan in de stagegids en de afstudeergids die voor studenten ook op de portal te vinden zijn. De studieloopbaanbegeleider informeert studenten hierover als onderdeel van de voorbereidingsmodules voor de stage en het afstuderen die vanuit de SLB worden verzorgd.

De propedeuse en de hoofdfase worden verder afgerond met een portfolio assessment (MyProfile) waarin de competentie *Professional in ontwikkeling* centraal staat. Het portfolio wordt bij voorkeur niet door de SLB'er beoordeeld om een scheiding tussen begeleiden en beoordelen te hanteren.

Het panel heeft per semester diverse tentamens, toetsen en projecten bestudeerd, evenals een aantal stagewerkstukken, performance assessments en tien afstudeerwerken (zie verder 3.2). Op grond hiervan beoordeelt het panel de wijze van toetsing en examinering voor de eerste twee studiejaar en het zesde semester positief. Toetsen sluiten inhoudelijk aan bij de beoogde lesstof, worden gecontroleerd door een tweede docent en adequaat beoordeeld, zo blijkt uit bestudeerde toetsen en tentamens. Er wordt tevens aangesloten op de BOKS en daarbij merkt het panel op dat de opleiding voor de talen Duits, Engels en Frans gebruik maakt van internationaal erkende toetsen (Goethe Instituut, TOEFL, DELF/ DELF Pro). Deze toetsen zijn van een goed niveau, betrouwbaar en valide en sluiten aan bij (ten minste) het vereiste niveau, zoals vastgelegd in *IBL bekend kleur 2010* voor de moderne vreemde talen. Dit wordt bevestigd door de taaldeskundigen voor deze talen.

De toetsing en beoordeling van stageproducten en assessments beschouwt het panel als minder transparant. De opzet is helder (type opdracht, verwachtingen). De bestudeerde beoordelingscriteria (in semesterboeken en beoordelingsformulieren) zijn daarbij abstract van aard en niet herkenbaar afgeleid van de beoogde competenties. Assessments worden altijd door twee assessoren beoordeeld. De stage wordt door één docent en de bedrijfsbegeleider beoordeeld en de beoordeling van het afstuderen vindt plaats door twee docenten en een extern gecommitteerde. In de bestudeerde beoordelingen is voor het panel niet altijd helder wat precies de toegepaste cesuur is en of hierbij daadwerkelijk altijd twee docenten betrokken waren. Uit de gevoerde gesprekken verneemt het panel dat een performance assessment altijd door twee docenten wordt beoordeeld, waarvan één – indien wenselijk – een taaldocent is.

Studenten geven aan dat toetscriteria en de beoordeling voor hen helder zijn. Docenten lichten doelen en criteria toe gedurende het semester en daarbuiten kunnen studenten ook bij docenten terecht voor vragen of toelichting.

In de tweede week van iedere onderwijsperiode (met uitzondering van de eerste periode in semester 1) wordt aan de student feedback gegeven over de afgelopen beoordelingen in de voorgaande onderwijsperiode. Op deze momenten kunnen studenten (ook) vragen stellen naar aanleiding van de beoordeling. Dit geven studenten ook aan in het gesprek met het panel. Het panel waardeert dergelijke ingeroosterde feedbackmomenten als positief.

De stage is gericht op een oriëntatie op het beroep. Studenten werken aan een opdracht bij een relevant bedrijf of instelling. Voor aanvang van de stage wordt de opdracht en werkplek goedgekeurd door de stagecommissie. Een internationale oriëntatie is cruciaal voor goedkeuring van de stage(opdracht, -plek), zo blijkt overtuigend uit de gevoerde gesprekken, maar is wat betreft het panel minder scherp gedefinieerd op schrift.

De stage kan bestaan uit een volledige bedrijfsstage of een combinatie van een bedrijfsstage met een studie van een aantal weken (*Stagegids 2010-2011 IBL/IMM*).

Studenten die in een Spaanstalige setting stage willen lopen, kunnen dat bijvoorbeeld combineren met acht weken studie bij Instituto Malaca te Malaga en Instituut Clic te Sevilla. Hierin wordt aan het taalniveau voor Spaans gewerkt en in sommige gevallen, zo verneemt het panel van de opleiding, wordt studenten geadviseerd stage te lopen of hun minor te doen in Spanje op om aan hun Spaans te werken. Het panel vindt het goed dat dit gebeurt.

De stage kent, evenals het afstuderen, een eigen beoordelingssystematiek. Deze is vastgelegd in de stagehandleiding (*Stagegids 2010-2011 IBL/IMM*). Studenten leveren een stageverslag in en er vindt een beoordelingsgesprek plaats waarin de student op twee IBL-competenties wordt beoordeeld (de taalcompetenties worden buiten beschouwing gelaten: *Intercultureel handelen* en *Professional in ontwikkeling*). Daarnaast geeft de student aan welke overige competenties aan bod zijn geweest. Dit is afhankelijk van de stageopdracht. Aangezien circa 80 procent stage loopt in het buitenland beschouwt het panel het als een gemiste kans dat de taalcompetenties niet in de stagebeoordeling worden meegenomen.

In het achtste semester staan de eindcompetenties van de opleiding centraal, zo blijkt ook uit de competentiematrix. De doelstellingen voor het afstuderen zijn terug te vinden in de afstudeerhandleiding (*Afstudeergids 2010-2011 IBL/IMM*).

Studenten voeren een (advies)project uit, dat resulteert in een eindproduct voor een opdrachtgever en dat zij moeten verdedigen in een afstudeerzitting (een performance assessment). De student wordt beoordeeld op de IBL-competenties op basis van het eindproduct en de presentatie (zitting). De beoordeling vindt feitelijk plaats in de afstudeerzitting. Tijdens deze zitting verdedigt de student zijn werk tegenover de afstudeercommissie bestaande uit de eerste en de tweede docentbegeleider en een externe deskundige afkomstig uit de beroepspraktijk (gecommitteerde van Fontys). Deze laatste persoon heeft alleen het (eind)afstudeerwerkstuk gelezen (geen conceptversies). Bij het formuleren van het eindoordeel weegt het schriftelijk oordeel van de bedrijfsbegeleider van de student als advies mee.

Voor de twee onderdelen (product en zitting) zijn beoordelingscriteria geformuleerd. Het panel beschouwt de beoordeling van de afstudeerscripties als aandachtspunt. Het is onduidelijk hoe hier op gescoord kan worden. Ook is niet helder hoe zwaar de verschillende onderdelen meewegen in het totaaloordeel. De opleiding geeft aan dat zij de beoordelingscriteria voor het afstudeerproduct en het afstuderen eenduidiger gaat afstemmen op de competenties zoals vastgelegd in de competentiematrix. Ook zal de opleiding de onderlinge weging tussen criteria verduidelijken.

De opleiding geeft aan dat zij, om studenten vertrouwd te maken met de beoordelingscriteria, studenten voor hun afstuderen in semester 7 twee goedgekeurde scripties door laten lezen en laten beoordelen conform de gestelde criteria. Deze beoordelingen worden klassikaal besproken. Zo ontstaat een scherper beeld bij datgene wat precies van studenten wordt verwacht, aldus de opleiding. Het panel beschouwt dit als een goede werkwijze. Afgestudeerden geven in het gesprek met het panel aan dat criteria en verwachtingen voor hen helder waren.

Voor de afstudeerstage dient de student een plan van aanpak in. Hierin wordt onder andere de afstudeeropdracht en onderzoeksmethode beschreven. De afstudeercoördinator beoordeelt of de afstudeeropdracht voldoet aan de eisen (*Afstudeergids 2010-2011 IBL/IMM*). Tijdens het eerste bezoek van de docentbegeleider aan de afstudeerplaats wordt de opdracht, als daartoe aanleiding bestaat, eventueel aangepast. Vanaf dat moment kan er feitelijk geen onduidelijkheid meer zijn over de afstudeeropdracht en wijze van aanpak.

In het afstuderen komen de talen impliciet terug; alleen wanneer iemand in een vreemde taal afstudeert, wat het panel betreft. Formeel worden deze aan het eind van semester 6 op de vereiste niveaus afgetoetst (toetsmatrices talen).

Borging

FEHT heeft een Examencommissie die in principe vierwekelijks bijeen komt. De Examencommissie vervult haar wettelijk taak en ziet er kort gezegd op toe dat de regels uit het OER worden nageleefd. Zo houdt zij zich bezig met fraudebeleid en kent zij eventuele vrijstellingen toe aan studenten op basis van individueel beoordeelde Elders Verworven Competenties (EVC).

De opleiding IBL heeft een eigen toetscommissie die een aantal taken van de examencommissie uitvoert. De toetscommissie is verantwoordelijk voor de operationele controle op de uitvoering van het toetsbeleid en op de inzet van de toetsinstrumenten. De toetscommissie verzamelt in iedere tentamenperiode vooraf de toetsen en beoordeelt of deze aan de gestelde eisen voldoen. Bij afwijkingen benadert de commissie de opstellers van de toets met het verzoek om aanpassing.

Toetsen waarop minder dan 50 procent voldoende worden gescoord, worden in het resultaatverantwoordelijk team besproken. Oorzaken worden vastgesteld en bepaald wordt op welke wijze dit is te verbeteren. Uitschieters naar beneden worden geanalyseerd en resulteren in een opdracht naar de betreffende docent(en).

Voor alle toetsvormen (behoudens stage en afstuderen) geldt dat de competentiematrix van het betreffende cohort leidend is voor de uitwerking van het onderwijs in semesterboeken en de ontwikkeling van de daarbij behorende toetsen. Voor de ontwikkeling van de summatieve toetsen hanteren docenten een vaste procedure/ werkwijze. Iedere toets wordt door de verantwoordelijke docent ontwikkeld en door een tweede docent gecontroleerd. Vervolgens wordt de toets door de toetscommissie bekeken. Na akkoord van de toetscommissie, al dan niet na enkele aanpassingen, wordt de toets in de administratie opgenomen en afgenomen. De docent (eigenaar) kijkt de uitgevoerde tentamens vervolgens na en zorgt ervoor dat de resultaten tijdig bij de administratie worden verwerkt. Vervolgens wordt het nakijkmodel op het intranet gepubliceerd en is er een inzage- en feedbackmoment voor studenten ingeroosterd.

De uitgevoerde toets wordt nadien in verschillende bijeenkomsten geëvalueerd; door de toetscommissie, het resultaatverantwoordelijke team (docententeam IBL) en de klankbordgroep. Het panel beoordeelt de procedure voor toetsontwikkeling en positief en is van oordeel dat de opleiding zo goed zicht heeft op de kwaliteit van de toetsing.

In haar kritische reflectie heeft de opleiding als ambitie geformuleerd het werk van de toetscommissie te willen intensiveren. Zij geeft aan dat zij controles vanuit deze commissie pro-actief in plaats van achteraf laat zijn.

Ook wil de opleiding toetsing als evaluatieonderwerp uitgebreider opnemen in de semesterevaluaties (vergelijkbaar met de wijze waarop hier in de NSE aandacht voor is) en wil zij 'toetsing' een belangrijker onderwerp maken in het klankbordgroeptoverleg.

In het geval dat de student zich bij toetsing tekort gedaan voelt, kan hij bezwaar maken bij de examencommissie. Deze past, indien nodig, het principe van hoor en wederhoor toe en doet binnen de daartoe in de OER gestelde termijnen bindende uitspraken.

3.2 Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

De tien eindtermen van IBL vertegenwoordigen het diploma van een IBL'er. Acht van de tien eindkwalificaties staan centraal in de afstudeerstage. De realisatie daarvan is door het visitatiepanel beoordeeld. De twee taalcompetenties (zie ook standaard 1 en bijlage 1) zijn in een aanvullende beoordeling door taaldeskundigen van de Radboud Universiteit Nijmegen beoordeeld. Zij hebben het bereikte eindniveau per taal vastgesteld.

Achtereenvolgens zijn in deze paragraaf de bevindingen over de gerealiseerde eindkwalificaties in het afstuderen en het gerealiseerde taalniveau (per taal) beschreven.

De IBL-competenties in het afstuderen

De mate waarin de acht eindcompetenties voor IBL worden gerealiseerd, heeft het panel ontleend aan de bestudering van tien eindwerkstukken. Vier eindwerkstukken zijn geselecteerd door de opleiding en vertegenwoordigen een *range* van 'voldoende' tot 'goed' (6 tot 8). Ook heeft het panel met de afgestudeerden, de docentbegeleiders (beoordelaars) en opdrachtgevers van deze alumni gesproken. Deze gesprekken gaven een compleet beeld over de richtlijnen, procedures, begeleiding en beoordeling van de eindwerkstukken.

Daarnaast heeft het panel op basis van een overzicht van afgestudeerden van de afgelopen twee jaar zes eindwerkstukken geselecteerd en bestudeerd (zie bijlage 5).

In de eindwerkstukken staan acht van de tien IBL-competenties centraal. Alleen wanneer een student afstudeert in een andere taal wordt één van de taalcompetenties meegenomen (*Business English of 2nd and 3rd Languages*).

Het overall beeld over de kwaliteit van de eindwerkstukken is positief; het hbo-bachelorniveau wordt wat betreft het panel overtuigend bereikt. Op basis van de bestudeerde eindproducten constateert het panel dat de acht competenties van IBL worden bereikt, met uitzondering van één eindwerkstuk die het panel van twijfelachtig niveau vindt getuigen, omdat deze vooral een uitwerking van een interne analyse betreft en daarmee weinig diepgang laat zien. Uit de eindproducten blijkt dat studenten (advies)producten ontwikkelen voor een opdrachtgever, zoals een marketingplan, een exportbeleidsplan of een marktonderzoek (zie ook bijlage 5). Het panel herkent dat opdrachten relevant zijn voor het IBL-werkveld en doorgaans van strategisch niveau zijn: ze bevatten veelal een onderbouwd advies voor een directie of management. Geformuleerde probleemstellingen zijn helder, er wordt voldoende antwoord gegeven op de probleemstelling en conclusies worden onderbouwd vanuit relevante bronnen. Daarbij merkt het panel op dat gebruikte bronnen en theorieën beter door studenten kunnen worden verantwoord. Zo lijkt het in twee gevallen eerder een kwestie van het inzetten van standaardbronnen vanuit de opleiding (*Cultural Dimensions*, Hofstede). Daar ligt wat betreft het panel een kans voor de opleiding om studenten te vragen explicieter (inhoudelijker) aan te geven waarom voor bepaalde bronnen hebben gekozen en niet voor andere. Het panel verneemt van de opleiding dat dit wel van studenten wordt gevraagd, maar herkent dit niet als zodanig in de eindwerkstukken. Ook geeft de opleiding aan dat het verantwoorden van het gekozen model in de afstudeerzitting aan de orde komt en dat zij voornemens is dit aspect meer expliciet in de eindbeoordeling wil laten terugkomen.

Het panel herkent het financieel gehalte vooralsnog niet terug in de bestudeerde eindproducten of in de beoordelingscriteria die voor de komende afstudeerlichting gelden.

Evaluatie-uitkomsten en vertegenwoordigers van het werkveld geven blijk van tevredenheid bij het werkveld over het functioneren van afgestudeerden. De competenties *International Business*, *Intercultureel Handelen* en *Internationale Communicatie* worden beoordeeld als belangrijk en ook als goed aangebracht tijdens de IBL-studie. De competenties *Internationale Marketing*, *Marktonderzoek* en *Internationaal Accountmanagement* zijn door alumni als belangrijk bevonden.

Talen

Studenten moeten voor hun afstudeerstage en het inleveren van hun taaldossiers het eindniveau voor de talen aantonen. De invoering van een Europees taalportfolio per student is in ontwikkeling. Hier wordt per 1 januari 2011 mee gestart. Dit portfolio wordt integraal onderdeel van het afsluitende performance assessment per juli 2012 (c.q. het afstuderen).

Op basis van een toetsmatrix, studentproducten (over verschillende studiejaren) en beoordelingen (voldoende en onvoldoende) hebben taaldeskundigen het taalniveau in de opleiding bestudeerd. Voor de taaldeskundigen gaven de toetsmatrices een overzichtelijk beeld van het curriculum en welke taalvaardigheden waar, wanneer en hoe worden getoetst. Een opmerking betreft het ontbreken van beoordelingen bij de toets taaldossiers. Deze heeft het panel daarom minder uitvoerig meegenomen in haar beoordeling. Hieronder is per taal aangegeven in hoeverre de beoogde (vereiste) eindniveaus worden gerealiseerd.

Duits

Studenten Duits worden voorbereid op het examen Zertifikat Deutsch für den Beruf (B2-niveau) en Prüfung Wirtschaftsdeutsch (C1-niveau) van het Goethe Instituut. Gebruik wordt gemaakt van officiële Goethe toetsen die in de toetsmatrix zijn opgenomen.

De taaldeskundige merkt hierbij op dat de Goethe-toetsen voor iedereen online beschikbaar zijn, waarvoor de opleiding (vanwege het risico op ontdekking) toetsen dus inhoudelijk moet aanpassen wanneer zij deze hergebruikt.

Op basis van het bestudeerde materiaal constateert de taaldeskundige dat de passieve taalvaardigheden (lezen en luisteren) overtuigend op CEFR-niveau B2 worden bereikt. Dit stemt overeen met het vereiste niveau. De toetsen van het Goethe Instituut worden herkenbaar gevolgd. Voor de actieve taalvaardigheden streeft de opleiding ook niveau B2 na, één niveau hoger dan vereist. Dat is voor de taaldeskundige niet overtuigend aangetoond. Landelijk is B1-niveau vereist. Dit niveau wordt overtuigend bereikt.

De bestudeerde schriftelijke toetsen worden als valide en betrouwbaar beoordeeld.

Er is één afstudeerwerk in het Duits (zie ook bijlage 5), dat de taaldeskundige heeft ingezien. De opleiding kan wat betreft het panel het afstuderen in de Duitse taal meer stimuleren. Dit zou aansluiten bij de hoge ambities die voor deze taal worden nagestreefd. Daarbij merkt het panel op, dat hoewel de taalkwalificaties geen onderdeel uitmaken van de eindbeoordeling van het afstuderen, deze expliciet meegenomen zouden kunnen worden op het moment dat iemand in een vreemde taal afstudeert.

Engels

In jaar 3 (semester 6) worden studenten voor Engels voorbereid op het TOEFL- of Cambridge-examen op niveau C1. Gebruik wordt gemaakt van officiële TOEFL- of Cambridge toetsen, die in de toetsmatrix zijn opgenomen.

Op basis van het bestudeerde materiaal constateert de taaldeskundige dat de passieve taalvaardigheden op CEFR-niveau C1 worden bereikt, dat stemt overeen met het vereiste niveau. De TOEFL-examens worden gebruikt. Dit is niet direct een garantie voor het te bereiken CEFR-niveau, daarvoor zouden de studenten de externe toets moeten halen.

Binnen de opleiding wordt de TOEFL – zo lijkt het – gebruikt ter voorbereiding op het beoogde eindniveau, dat ook via dossiers wordt getoetst. Voor de actieve taalvaardigheden

streeft de opleiding ook niveau C1 na, één niveau hoger dan vereist. Dat is voor de taaldeskundige niet overtuigend aangetoond. Het vereiste B2-niveau wordt wel bereikt.

De bestudeerde schriftelijke toetsen worden als valide en betrouwbaar beoordeeld. Deze bestudeerde toetsen zijn herkenbaar (strikt) beoordeeld door native English speaker. Voor de vaardigheden 'spreken' (cd-roms) lijkt het alsof sprekers voorlezen. Dit geeft geen indicatie over hun bereikte 'natuurlijke' niveau voor Engels. Richtlijnen over de bedoeling ontbreken hierbij.

Zoals ook bij Duits is aangegeven, zijn in de afstudeerhandleiding geen doelstellingen (criteria) voor een moderne vreemde taal opgenomen. Dit is, wat betreft het panel, in het licht van het IBL-profiel een punt voor de opleiding om op te pakken.

Frans

Studenten Frans worden in jaar 3 voorbereid op Delf (B2-niveau) of Delf Pro, een gecertificeerd Frans diploma. Studenten worden zichtbaar voorbereid op deze externe toets waar zij, naar het oordeel van de taaldeskundige, ook aan deel zouden kunnen nemen.

Het bestudeerde materiaal komt, aldus de taaldeskundige, overeen met DELF-B2 en dus met het CEFR niveau B2. De taaldeskundige concludeert dat de beoogde niveaus (B2 voor luisteren en lezen en B1 voor schrijven, spreken en gesprekken voeren) worden bereikt. Voor de mondelinge en schriftelijke vaardigheden is wat beperkter bewijs aanwezig. Op grond van alle bestudeerde documenten is het, aldus de taaldeskundige, reëel aan te nemen dat het B1 niveau ook bij deze vaardigheden wordt behaald.

De bestudeerde schriftelijke toetsen (BOKS semester 7 en DELF-B2 voor lezen en schrijven) worden als valide en betrouwbaar beoordeeld. Daarbij wordt ook schrijven op B2-niveau bereikt, een niveau hoger dan het vereiste B1-niveau.

Er zijn geen afstudeerwerken in het Frans (zie ook bijlage 5). Daar ligt wat betreft het panel een kans voor de opleiding, namelijk om in de eindfase ook meer op de door de student gekozen vreemde talen te sturen.

Spaans

Sinds 2009 is de derde vreemde taal Spaans opgenomen in de major (als verplicht). Dit betekent dat er tot en met semester 4 uitwerkingen van studenten en beoordelingen daarvan beschikbaar zijn.

Studenten ontwikkelen deze taal doorgaans vanaf het nul-niveau. Er wordt gestart met Spaans in jaar 2. In de semesters 3 en 4 ontwikkelen de studenten achtereenvolgens de niveaus A1 en A2. De taaldeskundige Spaans is van oordeel dat deze niveaus in de twee semesters worden bereikt. Er worden passende bronnen gebruikt en er wordt op een juiste manier getoetst. Daarbij wordt opgemerkt dat dit op basis van het beschikbare materiaal overtuigend geldt voor de vaardigheden lezen en schrijven. Op basis daarvan wordt aangenomen dat het niveau A2 na semester 4 ook wordt bereikt voor de vaardigheden spreken, luisteren en gesprekken voeren.

Dan is er nog één semester onderwijs voor Spaans ingepland (semester 6). Studenten lopen eerst een semester stage, dat kan in een Spaanstalige setting zijn, maar evengoed in een Engelse, Duitse, Franse of Nederlandse omgeving. Dit kan betekenen dat een student een half jaar niets doet met Spaans. Het beoogde B1-niveau kan volgens de taaldeskundige met hard werken worden bereikt in semester 6. Vooralsnog was er niet genoeg materiaal om dit na te gaan.

Voor de taalvaardigheden lezen en luisteren wordt echter het B2-niveau beoogd en dat vindt de taaldeskundige niet mogelijk in het huidige curriculum. Daarvoor is het nodig dat er ten minste nog een semester aan Spaans wordt besteed (zie ook eerdere opmerking bij standaard 2). Het panel verneemt van de opleiding dat zij dit herkent en dat aanpassingen volgen. Hiervan moeten de details nog worden uitgewerkt. In ieder geval is besloten dat het aantal uren Spaans en de toetsing van Spaans in semester 6 wordt verzwaaard en dat er gewerkt zal gaan worden met oefentoetsen Dille. De opleiding overweegt nog om met ingang van cohort 2012 Spaans in semester 2 te starten.

Overwegingen

Het panel komt tot een positief oordeel bij standaard 3 op grond van de volgende overwegingen.

De eindcompetenties voor IBL liggen ten grondslag in de toetsing en beoordeling van de competenties. Op basis van de bestudering van documenten en de gevoerde gesprekken is het panel ervan overtuigd dat de juiste beoogde kennis en vaardigheden worden getoetst. Tentamens en projecten en de beoordeling daarvan getuigen van een adequate aanpak. Er is sprake van een individuele toetsing van de BOKS en de talen.

In de performance assessments komen de verschillende IBL-onderdelen bij elkaar. Deze worden door twee beoordelaars uitgevoerd en er is aandacht voor het individuele aandeel van een student aan het groepsproject, zo blijkt uit de semesterboeken en de gevoerde gesprekken. De beoordelingen maken dit niet altijd even helder.

Vanuit onderwijskundig perspectief behoeven de competentietoetsing en de gehanteerde criteria daarbinnen aandacht. Criteria, ook indicatoren genoemd, moeten één op één zijn af te leiden van de gehanteerde competenties. Die inhoudelijke lijn is voor het panel niet altijd zichtbaar. In de gesprekken verneemt het panel dat docenten veel onderling afstemmen en ook met studenten afstemmen. Daarmee wordt, wat betreft het panel, deze inhoudelijke lijn voldoende bewaakt.

Een kleine opmerking van het panel betreft dat begrippen binnen het kader van competentietoetsing niet altijd juist worden gebruikt. Er wordt gesproken over competenties daar waar feitelijk alleen vakgebieden of domeinen staan vermeld en geen competenties zijn beschreven in termen van kennis, vaardigheden dan wel handelingen.

De wijze waarop de opleiding de kwaliteit van de toetsen waarborgt, beoordeelt het panel als voldoende. Naar inzicht van het panel draagt hier onder meer aan bij; dat toetsen binnen het team IBL/IMM worden bediscussieerd, dat het 'vier ogen-principe' wordt toegepast bij de ontwikkeling van toetsen en dat er onderling nauw wordt afgestemd over de toepassing van criteria en beoordelingswijzen bij assessments. De toepassing van criteria (waaronder de geldende cesuur) kan de opleiding beter vastleggen.

Op grond van de bestudeerde afstudeerproducten en studentproducten beoordeelt het panel dat de beoogde eindkwalificaties worden bereikt. Er is sprake van hbo-bachelorniveau. Dit is in lijn met de beoordeling in 2006, hoewel het rapport van de vorige visitatie een positiever beeld lijkt weer te geven. Daarbij merkt het panel op dat landelijke eisen ten opzichte van 2006 zijn aangescherpt. Met de in het rapport gemaakte opmerkingen en aanbevelingen kan de opleiding wat betreft het panel een impuls geven aan de kwaliteit.

Het panel beoordeelt, met input van taaldeskundigen, dat - voor zover dat nu is na te gaan - de vereiste niveaus voor de talen worden bereikt en dat er verder aandacht kan zijn voor het bereiken van de eigen ambitieus geformuleerde doelstellingen. Voor Spaans wordt nog niet aan de vereiste eindniveaus voldaan. Daarvan zijn nog geen eindresultaten beschikbaar. De aanwezige resultaten getuigen tot dusver van een gewenst niveau. Echter, op grond van het beoogde niveau enerzijds en het beschikbare semester anderzijds, acht de taaldeskundige het vrijwel onmogelijk om op alle taalvaardigheden het beoogde niveau overtuigend te bereiken. Op grond hiervan en de goede resultaten bij de andere talen, heeft het panel er vertrouwen in dat in de toekomst ook positieve resultaten voor Spaans zullen worden behaald.

Ten slotte kan de opleiding de slotfase van het curriculum sterker internationaal ontwikkelen, bijvoorbeeld door een verplichtende integratie van de vreemde talen in afstudeerprojecten op te nemen.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	Voldoende
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	Voldoende
3 <i>Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	Voldoende

Overwegingen

Alles overziend heeft het panel een positief beeld over de kwaliteit van deze opleiding. Zij leidt studenten op tot internationaal markteer op hbo-niveau. Het panel vraagt aandacht voor de internationale profilering van studenten. Deze kan nadrukkelijker worden gestimuleerd. Verder behoeft de taalontwikkeling van Spaans aandacht.

Het panel beoordeelt de drie standaarden als voldoende. Op grond hiervan is het eindoordeel eveneens voldoende.

Conclusie

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding International Business and Languages van Fontys Hogescholen als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Het panel raadt de opleiding haar onderwijskundige positie helderder te omschrijven. De beoogde competenties kan de opleiding formuleren, zoals inmiddels te doen gebruikelijk, in termen van (gedrags-)handelingen/ -indicatoren (met aandacht voor de benodigde kennis en vaardigheden, voor de vereiste houding en vooral voor het zichtbare professionele gedrag). Zoals ook in het beleid van de FEHT wordt nagestreefd. Die competenties kunnen vervolgens worden doorvertaald naar de verschillende semesters/ onderwijseenheden en zijn aantoonbaar bepalend voor de toetsing daarvan. Een integraal course document en blauwdrukken per semester zijn hiervoor mogelijke, geëigende instrumenten.

Het panel vraagt aandacht voor de internationale positionering van de opleiding in relatie tot buitenlandse vergelijkbare curricula. De opleiding kan daarvoor eigen doelstellingen en curricula vergelijken met die van relevante programma's in het buitenland.

Het panel adviseert de internationale component dominanter in de opleiding te benoemen en de studenten meer te sturen zich internationaal te profileren.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het panel vraagt om meer aandacht voor Spaans in het curriculum met een semester meer taalonderwijs voor Spaans. Gegeven het niveau dat wordt geambieerd en de verplichting om Spaans te kiezen, is het aldus het panel nodig dat er meer wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van deze taal om de gestelde ambities waar te kunnen maken.

Het panel adviseert de opleiding meer aandacht te schenken aan de internationale oriëntatie bij studenten. Deze component is, samen met de beheersing van de talen, wat IBL onderscheidt van de andere opleidingen binnen Commerce. Daarom raadt het panel de opleiding aan een heldere visie op internationale oriëntatie voor IBL-studenten te formuleren, vastgelegd in een internationaliserings(beleids)plan.

Standaard 3 Toetsen en gerealiseerde eindresultaten

Het panel vraagt de opleiding de criteria voor assessments meer concreet uit te werken in lijn met het toetsbeleid van de FEHT; in termen van indicatoren en inhoudelijk verwant aan de competentiebeschrijvingen (zie standaard 1).

Het panel vraagt de opleiding de gehanteerde cesuur te expliciteren.

Het panel vraagt de opleiding strikter toe te zien op het correct verantwoorden van gebruikte bronnen door studenten, zowel in projecten als in afstudeerwerken. Studenten worden onderwezen in het correct toepassen van de gangbare normen.

Naar de mening van het panel kan de opleiding dan ook van studenten verlangen dat zij in volgende projecten/onderwijseenheden op een juiste wijze de geldende normen hanteren.

Het panel vraagt aandacht voor meer sturing op de gekozen vreemde taal in de semesters waarin geen taalonderwijs plaatsvindt. Zo hoort de taal die onderdeel uitmaakt van de stage ook beoordeeld te worden na de stage. Verder kan de opleiding, wat betreft het panel en wat betreft de taaldeskundigen, in de eindfase studenten meer sturen zich te profileren op de door hen gekozen vreemde talen door dit ook in de opdracht en beoordeling terug te laten komen. Dat kan in de vorm van een anderstalige opdracht, wat nu zeer sporadisch lijkt voor te komen (zie bijlage 5), door studenten in de slotfase een managementsamenvatting in hun vreemde talen te laten schrijven of door studenten het eindgesprek in een vreemde taal te laten voeren. Voor het geval een student in een andere taal afstudeert, dienen daar, wat betreft het panel, ook criteria voor te worden geformuleerd.

Het panel benadrukt dat het van belang is dat bovenstaande punten bij een volgende visitatie systematisch geëvalueerd worden in de zelfevaluatie.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

De tien eindtermen IBL cohort 2010	Beschrijving
1: Internationaal marktonderzoek	De student kan een strategische analyse, zowel intern als extern, uitvoeren, gericht op het huidige en toekomstige functioneren van een internationale onderneming in een exportomgeving.
2: Internationale marketing	De student kan op strategisch en internationaal niveau zelfstandig het strategisch marketingbeleid opstellen en een exportbeleidsplan schrijven, op basis van uitgevoerde strategische analyses.
3: International business	De student heeft inzicht in de voornaamste bedrijfsprocessen en structuur van een internationale onderneming en de beslissingen die op strategisch managementniveau moeten worden genomen.
4: internationale communicatie	De student is op de hoogte van alle interne en externe communicatiestromen van een internationale onderneming en weet deze op effectieve en efficiënte manier te benutten voor het creëren van intern en extern draagvlak voor zijn beleid.
5: Intercultureel handelen	De student kan zelfstandig opereren in een internationale onderneming en zowel interne als externe contacten onderhouden, daarbij rekening houdend met en inspeland op internationale cultuurverschillen.
6: Internationaal Accountmanagement	De student is in staat op internationaal niveau te onderhandelen en relaties te managen, daarbij gebruik makend van zijn kennis van interculturele verschillen in communicatie en onderhandelingstactieken.
7: Internationaal ondernemen	De student kan zelfstandig de structuur en het beleid van een internationale onderneming analyseren en de financiële en organisatorische consequenties van het huidige en toekomstige ondernemingsbeleid kwantificeren en overzien.
8: Professional in ontwikkeling	De student is in staat zelfstandig en onafhankelijk in een internationaal bedrijf te werken aan een opdracht, en weet middels goede argumenten en een goede rapportage draagvlak te creëren voor zijn adviezen.
9: Business English	De student kan zakelijk schrijven en plannen in het Engels, een overtuigende professionele presentatie geven in het Engels en kan professionele teksten lezen en schrijven, op een gedetailleerd C1/C2 niveau. De student houdt rekening met culturele verschillen in de zakelijke communicatie.

10. 2nd and 3rd business language	De student kan een verslag over een interculturele vergelijking tussen thuismarkt en exportmarkt schrijven en mondeling verdedigen in Frans of Duits, en hij kan professionele teksten op het niveau B1/B2 (Frans) of B2 (Duits) lezen. De student kan in een internationale context mondeling en schriftelijk communiceren in het Spaans op B1/B2 niveau.
-----------------------------------	--

Voor de talen voldoen de afgestudeerden aan de volgende eindtermen:

	Lezen	Luisteren	Schrijven	Lezen	Gesprekken
Engels	C1	C1	C1*	C1*	C1*
Frans	B2	B2	B1	B1	B1
Duits	B2	B2	B2*	B2*	B2*
Spaans	B2	B2	B1	B1	B1

* Voor deze onderdelen is ervoor gekozen een niveau na te streven dat ligt boven de in het landelijk opleidingsprofiel gestelde eisen.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Semester	IBL semester 1 : 30 ec's	
Beroepsrollen	Marketing assistent	Sales assistent
Thema	Commercieel handelen in de Internationale Retail	
Competenties	Internationale Marketing International Business Internationaal Accountmanagement	Business English 2nd and 3rd Business Language Professional in ontwikkeling

Semester	IBL semester 2 : 30 ec's	
Beroepsrollen	Markt analyst	Internationaal relatiemanager
Thema	Internationaal Relatiemanagement	
Competenties	Internationaal Marktonderzoek Internationale Communicatie Intercultureel handelen Internationaal Ondernemen	Business English 2nd and 3rd Business Language Professional in ontwikkeling

Semester	IBL semester 3 : 30 ec's	
Beroepsrollen	Internationaal Marktonderzoeker	Int. Marketing manager (tactisch)
Thema	Marktonderzoeksrapport en Tactisch Marketingplan voor Duitse en Franse opdrachtgevers.	
Competenties	Internationaal Marktonderzoek Internationale Marketing	Business English 2nd and 3rd Business Language

Semester	IBL semester 4 : 30 ec's	
Beroepsrollen	Int. Sales manager	Int. Account manager
Thema	Internationaal Accountmanagement	
Competenties	International Business Internationale Communicatie Internationaal Accountmanagement Internationaal Ondernemen	Business English 2nd and 3rd Business Language

Semester	IBL semester 5 : 30 ec's	
Beroepsrollen	junior marketing medewerker	
Thema	(Internationale) Stage	
Competenties	Intercultureel handelen	Professional in Ontwikkeling

Semester	IBL semester 6 : 30 ec's	
Beroepsrollen	Int. Area/Export manager	Int. Marketing Manager (strategisch)
Thema	International Marketing and Export	
Competenties	Internationaal Marktonderzoek Internationale Marketing International Business Internationale Communicatie	Internationaal Accountmanagement Business English 2nd and 3rd Business Language

Semester	IBL semester 7 : 30 ec's	
Beroepsrollen		
Thema	Vrije Keuze Minor in buitenland of NL	
Competenties	aanvullende competenties buiten vast curriculum	

Semester	IBL semester 8 : 30 ec's	
Beroepsrollen	onafhankelijk marketing adviseur	
Thema	Afstuderen	
Competenties	Intercultureel handelen Internationaal ondernemen	Professional in ontwikkeling

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

De heer drs. W.J. Bakker, voorzitter

De heer Bakker is ingezet als panellid vanwege zijn onderwijsdeskundigheid, zijn domein-deskundigheid en zijn auditdeskundigheid. De heer Bakker heeft als voormalig faculteitsdirecteur op een hogeschool ervaring met veranderprocessen in het onderwijs en is momenteel als beleidsmedewerker actief als consultant en adviseur op het gebied van onder meer strategisch human resources management en internationalisering. Daarnaast heeft hij ervaring als docent en ontwikkelaar. De heer Bakker beschikt over domein-deskundigheid op het gebied van moderne vreemde talen (in het bijzonder Frans), communicatie en internationalisering. Over audit-deskundigheid beschikt hij door zijn ervaring in diverse rollen bij verschillende visitaties. Voor deze visitatie is de heer Bakker aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1977 – 1984 Franse taal en letterkunde

Werkervaring:

2008 – heden Beleidsmedewerker Stenden hogeschool
2006 – 2007 Waarnemend voorzitter College van Bestuur Hogeschool Drenthe
2004 – 2008 Directeur Management Economie en Techniek Hogeschool Drenthe
2002 – 2004 Directeur Economie Hogeschool Drenthe
2000 – 2002 Opleidingscoördinator IBL Hogeschool Drenthe
1995 – 2002 Stagecoördinator International Business and Languages (IBL) en Commerciële Economie Hogeschool Drenthe
1992 – 2002 Docent Frans Hogeschool Drenthe
1983 – 1998 Docent Frans in Voortgezet Onderwijs en Volwassenenonderwijs

Diversen:

1998 – 2002 Voorzitter LIBLOF (Landelijk IBL Overleg Frans)

De heer J.J.J.W.G. Moors MA

De heer Moors is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van internationaal zakendoen en bijbehorend taalgebruik met nadruk op de context van ondernemerschaps- en handelscultuur. Hij beschikt over internationale deskundigheid door zijn praktijkervaring bij internationale bedrijven en als adviseur Euregio/Internationale Zaken bij de Kamer van Koophandel Limburg. Hij is onlangs betrokken geweest bij het ontwerpen van de export minor International Business. Voor deze visitatie heeft de heer Moors onze handleiding voor panelliden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2006-2007 Master European Studies, Universiteit Maastricht
2005-2006 Faculty of Economics, Meiji Gakuin University Tokyo (Japan)
2003-2006 Bachelor European Studies, Universiteit Maastricht

Werkervaring:

2010-heden	Adviseur Euregio/Internationale Zaken, Kamer van Koophandel Limburg
2008-2010	Key Account Manager Belgium, Berlitz International SA Brussel
2007-2008	Assistant Manager, Teikyo Europe BV Maastricht

Overig:

Prince II Foundation project management (cursus)

Mevrouw drs. C. Schep

Mevrouw Schep is ingezet als panellid vanwege haar werkvelddeskundigheid en haar onderwijsdeskundigheid. Zij heeft een jarenlange ervaring als docente, examinator en coördinator in het onderwijs, daarnaast is zij acht jaar voorzitter geweest van het landelijk overleg Economisch Linguïstisch Onderwijs. Door opleiding en werkervaring heeft mevrouw Schep kennis van de accreditatiesystematiek, voor deze visitatie is zij aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2002	Opleiding Communicatiemanager (niveau D)
1990 – 2000	Diverse seminars/trainingen op het gebied van management, marketing/pr en internationalisering
1987 – 1988	Opleiding Tolk/Vertaler bij Wolters Noordhof
1977 – 1985	Doctoraal studie Franse Taal- en Letterkunde
1977	Cours de civilisation française, La Sorbonne/Parijs

Werkervaring:

2005 – heden	Bestuurslid Stichting Ondernemersprijs Haaglanden
2001 – heden	Examinator Van der Hilst communicatieopleidingen
2001 – heden	Manager Communicatie, Stadsgewest Haaglanden, Den Haag
2003 – 2004	Voorzitter visitatiecommissie Economie en Talen, HBO-raad
1997 – 2001	Hoofd Externe Betrekkingen, HES Rotterdam
1990 – 1997	Coördinator Internationale Betrekkingen, HES Rotterdam
1989 – 1997	Hoofd Economisch-Linguïstische opleiding, HES Rotterdam
1989 – 1997	Voorzitter landelijk overleg EL-onderwijs
1988 – 1989	Part-time docent Nederlands, Université de Valenciennes, Frankrijk
1987 – 1988	Docente Frans, HES Rotterdam
1981 – 1987	Docente Frans, Voortgezet onderwijs

Mevrouw P.D. Veraart

Mevrouw Veraart is ingezet als studentpanellid. Zij studeerde in 2010 af bij de opleiding International Business and Languages van Hogeschool Zeeland, waar zij tevens lid was van de opleidingscommissie voor haar opleiding. Mevrouw Veraart is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is zij individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2007 – 2010 IBL Toerisme (Hogeschool Zeeland)
2003 – 2007 MBO Toeristische Informatie en Reizen te Bergen op Zoom
1999 – 2003 VMBO Groen te Middelharnis

Werkervaring:

2004 – heden Shell Tankstation te Tholen, Baliemedewerkster
2011 Voestalpine te Putte, Medewerkster projectadministratie
2010 HL Display te Hoogerheide, Marketingmedewerkster

Stage:

02/'10 – 06/'10 "De Drie Hoefijzers", Heikant, Scriptie marketingplan
11/'06 – 05/'07 Hotel Royal Islander Club, Sint Maarten. Receptioniste/reserverings-
Medewerkster
01/'05 – 12/'05 Reisbureau Star Travel, Bergen op Zoom, reisbureaumedewerkster

Mevrouw M. Snel B HRM & B Ed

Mevrouw Snel is ingezet als NQA-auditor. Zij heeft sinds 2005 als NQA-auditor ervaring met visiteren van bestaande en nieuwe opleidingen in verschillende sectoren binnen het hbo. Daarnaast verzorgt zij trainingen over het visitatie- en accreditatiestelsel en voert zij adviestrajecten uit. Door haar ervaring heeft zij tevens deskundigheid in het beoordelen van afstandsonderwijs. Verder is zij betrokken bij advisering over en beoordeling van EVC-procedures (Erkennen van Verworven Competenties) van aanbieders in het mbo en hbo.

Zij heeft als junior personeelsadviseur gewerkt bij een grote zorginstelling voor verstandelijk gehandicapte mensen waar zij de personele zaken behartigde van ongeveer 200 medewerkers. Zij is getraind als auditor Hoger Onderwijs NQA in samenwerking met Lloyd's Register en heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris. Ook is Merijn Snel erkend assessor voor Investors in People.

Opleiding:

2008 – 2010 Opleidingskunde (Bachelor of Education: Training and Human Development), Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
2000 – 2004 Personeel & Arbeid (Bachelor Human Resource Management), Saxion Hogeschool Enschede

Training:

December 2010 Training Expert Investors in People, liP International (Apeldoorn, Nederland)
November 2010 Training secretaris beoordelen opleidingen in het hoger onderwijs, NVAO
November 2008 Training Assessor Investors in People, liP UK (Kortrijk, België)
Maart 2004 Training Auditor Hoger Onderwijs, NQA i.s.m. Lloyd's Register

Werkervaring:

2010 – heden senior auditor, Netherlands Quality Agency
2008 – heden erkend assessor Investors in People, Netherlands Quality Agency
2005 – 2009 auditor, Netherlands Quality Agency
2004 – 2005 junior personeelsadviseur, de Twentse zorgcentra

Bijlage 4: Bezoekprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling IBL Tilburg

Bezoekprogramma visitatie beperkte opleidingsbeoordeling International Business and Languages Fontys Economische Hogeschool Tilburg

Maandag 16 mei 2011, FEHT

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
13.30 – 14.00u.	Ontvangst en rondleiding	Panel + Opleidingsmanagement
14.00 – 15.00u.	Vorbereiding n.a.v. kritische reflectie	Panel
15.00 – 17.30u.	Materiaalbestudering: <ul style="list-style-type: none"> - Studiemateriaal - Studentmateriaal: 6 door NQA geselecteerde eindwerkstukken - Studentmateriaal: producten van de studenten waar het panel op dag 2 mee spreekt Spreekuur (+ ½ uur, tijd in overleg)	Panel Vanaf 15.30 uur (er hebben zich geen medewerkers/ studenten gemeld)
17.30 – 18.30u.	Vorbereiding naar aanleiding van studentmateriaal	Panel

Dinsdag 17 mei 2011, FEHT

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
08.30 – 09.15u.	Blok Inhoud III: studiejaren 1 + 2	Lotte Winkel (jr. 1, lid klankbordgroep, vwo e+m); Milou Nouwens (jr. 1, mbo functionaris reizen); Rodolfo Bittencourt Costa (jr. 1, havo n+t); Kevin Zijlmans (jr. 1, havo e+m); Romy van Hest (jr. 2, mbo directiesecretaresse/man.ass.) Nikki van Esch (jr. 2, lid klankbordgroep, havo e+m); Maaïke van de Pol (jr. 2, havo e+m); Thijs Geerts (jr. 2, havo e+m); Coen Gerritsen (jr. 2, vwo e+m).
09.30 – 10.15u.	Blok Inhoud II: studiejaren 3 + 4 en afstuderen	Inge Sleddens (jr. 3, lid klankbordgroep, havo c+m); Stephanie van Poucke (jr. 3, havo c+m); Nicole van de Ven (jr. 3, havo c+ m); Niels Hexspoor (jr. 3, havo c+m); Jim Thijssen (jr. 4, havo e+m); Eric van Vugt (jr. 4, vwo e+m); Paul Smits (jr. 4, havo e+m). Alumni: Romy van Sambeek; Jeroen Breuer; Jaap Swaminathan (via skype vanuit Duistland).
10.30 – 11.15u.	Blok Inhoud I: afstuderen	Docenten: Dhr. H. Wasseveld Dhr. T. van Bergen Mw. C. Giesen Dhr. T. Zweegers Externe begeleiders/beoordelaars: Mw. Lisette Scheurwater (concept manager Paperclip Cards, Veenendaal); Dhr. Ad Biemans (Product Marketing Manager Bosch Security Systems BV, CCTV/EMEA); Dhr. Roeland van Lohuizen (Managing Director, Eurovisie World Wide BV).
11.30 – 12.15u.	Lunchpauze + overleg / extra bestuderen materiaal	Panel

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
12.15 – 13.00u.	Gesprek met docenten	Vertegenwoordiging docententeam: Dhr. L. Hagen (semestermanager, marketing 1, externe analyse, exportstrategie, strategisch marketing plan, stage- en afstudeerbegeleiding); Mw. S. Braan MA (projectleider Franse bedrijven, docente Frans, interculturele communicatie, internationaal zaken doen, stagebegeleiding, internationalisering Frankrijk); Dhr. H. Wasseveld (semestermanager, marketing 1, landenanalyse, rapporteren, international business plan, slb, stage- en afstudeerbegeleiding); Dhr. drs. T. Zweegers (projectleider Duitse bedrijven, docent Duits, stagebegeleiding, internationalisering Duitsland, toetscommissie); Dhr. drs. A. Havermans (semestermanager, projectmanagement, duurzame ontwikkeling, slb, stagebegeleiding); Dhr. B. Monte MA (docent Engels); Dhr. T. van Bergen (semestermanager, coördinator stage en afstuderen, international business, duurzame ontwikkeling, international business plan, slb, stage- en afstudeerbegeleiding, toetscommissie, onderwijscommissie); Dhr. O'Connor (docent Engels).
13.15 – 14.00u.	1 ^e gesprek met opleidingsmanagement	Dhr. W. de Vries (directeur FEHT); Mevrouw A. van Gerven (beleidsmedewerker CE-opleidingen FEHT); Mevrouw C. Giesen (opleidingscoördinator en teammanager IBL).
14.15 – 15.00u.	Blok Borging	Dhr. T. Zweegers (toetscommissie); Dhr. T. van Bergen (toetscommissie, onderwijscommissie).
15.00 – 16.00	Beoordelingsoverleg Panel	Panel
16.00 – 17.00u.	2 ^e gesprek opleidingsmanagement, inclusief afronding	Opleidingsmanagement.

NB Aan enkele van bovengenoemde gesprekken heeft een medewerker van de centrale stafdienst van Fontys Hogescholen deelgenomen als toehoorder.

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

1. a. Eindtermen IBL
b. Relatie domeincompetenties en opleidingscompetenties
2. Studiegids op basis semesterboeken
3. Competentiematrices cohort 2007 t/m 2010
4. Boekenlijst
5. Onderwijs- en examenregeling (OER) FEHT
6. Personeel met naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid IBL/FEHT
7. Overzichtslijst van de laatste 25 afstudeerwerken of de afstudeerwerken van de laatste twee jaar
8. Overzicht van de contacten met het werkveld; Notulen werkveldcie. en notulen raad van advies
9. Stagegids
10. Afstudeergids
11. Toetsing: Notitie toetsbeleid 2007-2011, Notitie Toetscommissie, Jaarverslag examencommissie FEHT, Notulen toetscommissie IBL.
12. Titels van 4 geselecteerde afstudeerproducten (inclusief beoordelingen)
13. Rendementscijfers IBL
14. Kwaliteitszorg: STO, notulen klankbordgroep, notulen teamvergaderingen, NSE 2010, Elsevier 2010, Periodieke evaluaties. MACON IBL 2010-2011
15. Inhoudelijke bijlage bij KR IBL
16. Startbekwaamheidsonderzoek december 2010

Overzicht eindwerkstukken 2008-2010 International Business and Languages Fontys Tilburg

Naam student	Bedrijfsnaam	Periode	Onderwerp opdracht	Plaats bedrijf
Van Sambeek	Bosch Security Systems B.V.	2008-2009	Promotieplan (7)	Eindhoven
Adriaansen	Bata Industrials	2008-2009	Exportbeleidsplan	Best
Breuer	Eurovisie World Wide BV	2009-2010	Strategisch marktonderzoek (6)	Den Dungen
Kerkhof	Yves Rocher	2009-2010	Marketing communicatieplan	Soest
Wijnen	Ready	2009-2010	Verkoopplan	Roosendaal
Kessels	Paperclip Cards	2009-2010	Marketing communicatieplan (8)	Veenendaal
Naaijken	Repair-Care International BV	2009-2010	Exportbeleidsplan	Waalwijk
Tra	Sligro Food Group Nederland BV	2009-2010	Strategisch marktonderzoek	Veghel
Swaminathan	Klaus Herding GmbH	2009-2010	Landenanalyse (7)	Bocholt
Burghouts	Nederlandse Ambassade in Bulgarije	2009-2010	Strategisch marktonderzoek	Sofia (Bul)

Bijlage 6: Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de

opleiding: International Business and Languages

Instelling: Fontys Hogescholen

Visitatie datum: 17-5-2011

Ondergetekende: *. dhr. Drs. W.D.G. de Vries*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *. directeur*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

Datum: *1-6-2011*